QURILISH TASHKILOTLARIDA ASOSIY VOSITALAR HISOBINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH YO‘NALISHLARI

Yeldasheva Diana Ruslanovna

Annotatsiya: Maqolada qurilish tashkilotlarida asosiy vositalar hisobining tarmoq xususiyatlari, ularni tan olish, baholash, amortizatsiya va foydalanish xarajatlarini hisobga olish masalalari nazariy jihatdan yoritilgan. Hisob siyosatini aniqlashtirish, analitik hisobni kengaytirish, ichki nazorat va raqamli axborot tizimlarini rivojlantirish yo‘nalishlari asoslangan.

Kalit so‘zlar: qurilish tashkiloti, asosiy vositalar, buxgalteriya hisobi, amortizatsiya, hisob siyosati, ichki nazorat.

Аннотация: В статье теоретически рассмотрены отраслевые особенности учета основных средств в строительных организациях, вопросы их признания, оценки, амортизации и учета эксплуатационных затрат. Обоснованы направления совершенствования учетной политики, аналитического учета, внутреннего контроля и цифровых информационных систем.

Ключевые слова: строительная организация, основные средства, бухгалтерский учет, амортизация, учетная политика, внутренний контроль.

Abstract: The article examines the sector-specific features of fixed asset accounting in construction organizations, focusing on recognition, measurement, depreciation, and operating costs. It outlines theoretical approaches to improving accounting policies, analytical records, internal control, and digital information systems.

Keywords: construction organization, fixed assets, accounting, depreciation, accounting policy, internal control.

Kirish

Qurilish tashkilotining ishlab chiqarish imkoniyatlari unda mavjud texnik vositalarning tarkibi, holati va foydalanishga tayyorligi bilan chambarchas bog‘liq. Qurilish mashinalari, yuk ko‘tarish mexanizmlari, transport vositalari, ishlab chiqarish binolari va yordamchi inshootlar qurilish ishlarining texnologik asosini tashkil etadi. Ushbu aktivlar bir nechta ishlab chiqarish davrida qatnashishi, turli obyektlarda ishlatilishi va uzoq muddat iqtisodiy naf keltirishi bilan ajralib turadi. Shuning uchun asosiy vositalar haqidagi hisob axboroti qurilish tashkilotining joriy moliyaviy holatini baholash bilan birga, uning kelgusidagi ishlab chiqarish imkoniyatlarini aniqlashda ham muhim ahamiyatga ega.

Qurilish ishlab chiqarishida tayyorlanayotgan obyekt odatda muayyan joyda qoladi, mehnat vositalari va ishlab chiqarish resurslari esa ishlarning bosqichlariga qarab ko‘chiriladi. Bir texnika vositasi ketma-ket bir nechta qurilish maydonida ishlashi, turli mas’ul shaxslar tasarrufiga berilishi va har xil texnologik vazifalarni bajarishi mumkin. Mazkur sharoit aktivlarning mavjudligini hisobga olish, ularning harakatini hujjatlashtirish va foydalanish xarajatlarini qurilish obyektlariga tegishli ravishda bog‘lashni murakkablashtiradi. K.B. Urazovning qurilish tashkilotlari hisobiga bag‘ishlangan ishlari hamda tarmoqlar bo‘yicha hisob xususiyatlarini yorituvchi adabiyotlar ushbu masalalarni o‘rganish uchun nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi [3; 4].

Asosiy vositalar hisobining sifati qurilish ishlari tannarxining ishonchliligiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Texnikaning qaysi obyekt uchun ishlatilgani to‘liq qayd qilinmasa, uning amortizatsiyasi va foydalanish xarajatlari iqtisodiy jihatdan asoslanmagan tartibda taqsimlanishi mumkin. Natijada ayrim qurilish loyihalarining xarajatlari ortiqcha, boshqalariniki esa kamaytirilgan holda aks ettiriladi. Bunday nomuvofiqlik loyiha rentabelligini baholash, shartnoma shartlarini kelishish va texnik resurslarni taqsimlashga doir boshqaruv qarorlarining sifatini pasaytiradi. Demak,

asosiy vositalar hisobi aktivlar qiymati bilan bir qatorda ularning foydalanish jarayoni to‘g‘risidagi axborotni ham shakllantirishi zarur.

Hisob axborotining ishonchliligi aktivni dastlabki tan olishdan boshlab uni hisobdan chiqarishgacha bo‘lgan barcha bosqichlarda izchil yondashuvni talab qiladi. O‘zbekiston Respublikasining “Buxgalteriya hisobi to‘g‘risida”gi Qonuni hisobni tashkil etish, boshlang‘ich hujjatlar, inventarizatsiya va ichki nazoratning umumiy asoslarini belgilaydi. Asosiy vositalarga oid maxsus hisob talablari esa tegishli milliy standartda ifodalangan [1; 2]. Ushbu qoidalarni qurilish faoliyatining tashkiliy va texnologik sharoitlariga mos holda qo‘llash hisob siyosatining tarmoq mazmunini shakllantiradi.

Qurilish tashkilotida asosiy vositalar hisobini takomillashtirish ehtiyoji buxgalteriya ma’lumotlari bilan texnik xizmat ma’lumotlari o‘rtasidagi aloqadan kelib chiqadi. Buxgalteriya aktivning qiymatini va hisobdagi o‘zgarishlarini qayd etsa, texnik xizmat uning ishga yaroqliligi, yuklanishi, ta’mirlash ehtiyoji va foydalanish sharoitini kuzatadi. Ushbu axborotlar o‘zaro bog‘lanmaganda balansdagi qiymat texnikaning haqiqiy imkoniyatlari haqida yetarli tasavvur bermaydi. Shu sababli hisobni rivojlantirish moliyaviy ma’lumotlarni texnik va boshqaruv axboroti bilan uyg‘unlashtirishni taqozo etadi.

Nazariy jihatdan mazkur muammoning markazida hisobning umumiy tamoyillari bilan qurilish ishlab chiqarishining xususiyatlari o‘rtasidagi bog‘liqlik turadi. Hujjatlashtirish, baholash, analitik hisob va nazoratga oid umumiy yondashuvlar buxgalteriya hisobi nazariyasiga doir o‘zbek tilidagi darsliklarda yoritilgan [5; 6]. Qurilish tashkilotlari uchun ushbu yondashuvlarni rivojlantirishda texnikaning ko‘chuvchanligi, loyihalar bo‘yicha foydalanilishi, ijara munosabatlari va foydalanish sharoitlarining o‘zgaruvchanligi hisobga olinishi lozim. Quyida bayon etiladigan takliflar shu omillarni hisob axborotining aniqligi va boshqaruv uchun foydaliligi bilan bog‘lovchi nazariy yondashuv sifatida ishlab chiqilgan.

Asosiy qism

Qurilish tashkilotlarida aktivlarni tasniflashda ularning nomi yoki jismoniy shakli bilan birga, tashkilot faoliyatidagi vazifasi ham aniqlanishi kerak. Qurilish tashkilotining o‘z ehtiyojlari uchun foydalanadigan binosi bilan buyurtmachiga topshirish uchun qurayotgan binosi turli iqtisodiy mazmunga ega. Birinchi holatda uzoq muddat foydalanishga mo‘ljallangan aktiv shakllanishi mumkin; ikkinchi holatda esa qurilish shartnomasini bajarish jarayoni hisobga olinadi. Faqat qurilishning uzoq davom etishi buyurtmachi uchun yaratilayotgan obyektni pudratchining asosiy vositasi sifatida tan olishga asos bermaydi. Bu farq hisob obyektining iqtisodiy mazmunini to‘g‘ri belgilash uchun muhimdir.

Milliy standartda asosiy vositani tan olish kelgusida iqtisodiy naf olinishi ehtimoli va boshlang‘ich qiymatni aniq baholash imkoniyati bilan bog‘langan [2]. Qurilish tashkiloti ushbu mezonlarni o‘zining texnik vositalari, yordamchi obyektlari va ishlab chiqarish infratuzilmasiga nisbatan qo‘llaydi. Masalan, bir necha loyihada takror foydalanishga mo‘ljallangan ko‘chma maishiy modulni baholashda uning xizmat muddati va mustaqil vazifasi e’tiborga olinadi. Bitta loyiha uchun barpo etilgan yordamchi obyektning hisobdagi o‘rni esa undan foydalanish maqsadi va tegishli hisob qoidalari asosida aniqlanadi.

Asosiy vositalarning tasnifi boshqaruv ehtiyojlarini ham qondirishi lozim. Texnik vositalarni ishlab chiqarishdagi vazifasi, foydalanish joyi, huquqiy maqomi, texnik holati va foydalanish darajasi bo‘yicha guruhlash taklif qilinadi. Bunda faol ishlayotgan, ta’mirlanayotgan, vaqtincha foydalanilmayotgan yoki tegishli tartibda konservatsiya qilingan aktivlar haqidagi ma’lumotlar ajratib yuritiladi. Bunday guruhlash moliyaviy hisobda qo‘llaniladigan tan olish qoidalarini almashtirmaydi, balki mavjud aktivlarning iqtisodiy holatini batafsilroq ko‘rsatishga yordam beradi.

Boshlang‘ich qiymat va keyingi xarajatlarni ajratish. Asosiy vositaning boshlang‘ich qiymatini shakllantirishda uni xarid qilish yoki yaratish bilan bog‘liq

xarajatlar hamda maqsadga muvofiq foydalanishga tayyorlash xarajatlari o‘zaro bog‘liq holda ko‘rib chiqiladi [2]. Qurilish texnikasi uchun yetkazib berish, o‘rnatish va ishga tushirish jarayonlarining mazmuni alohida ahamiyatga ega. Aktivni dastlab foydalanishga tayyorlash bilan bog‘liq xarajatlarni keyinchalik uning kundalik faoliyatida yuzaga keladigan xarajatlardan ajratish zarur. Chunki ushbu farq aktiv qiymati va davr xarajatlarining ishonchli shakllanishini ta’minlaydi.

Texnikaning qurilish maydonlari o‘rtasida ko‘chirilishi ushbu masalani yanada murakkablashtiradi. Mashinani sotib olinganidan keyin dastlab foydalanishga tayyorlash bilan allaqachon ishlayotgan mashinani navbatdagi loyihaga olib borish iqtisodiy mazmuni jihatidan farqlanadi. Keyingi ko‘chirish xarajatlarini har safar asosiy vosita qiymatiga qo‘shish avtomatik qoida sifatida qabul qilinmasligi kerak. Ularning hisobdagi o‘rni ko‘chirishning maqsadi, qurilish shartnomasi mazmuni va qo‘llaniladigan hisob talablaridan kelib chiqib aniqlanadi. Shu asosda hisob siyosatida dastlabki tayyorlash, loyihalar bo‘yicha ko‘chirish va foydalanish xarajatlarini ajratish mezonlarini belgilash taklif etiladi.

Tashkilot o‘z ehtiyojlari uchun bino yoki inshoot yaratganda ham kapital qo‘yilmalar bilan foydalanishga qabul qilingan asosiy vosita o‘rtasidagi chegarani aniq saqlashi lozim. Obyektning tayyorligi texnik va qabul qilish hujjatlari bilan asoslanishi, tegishli xarajatlar esa izchil jamlanishi kerak. Ushbu yondashuv tugallanmagan obyektni foydalanishga tayyor aktiv sifatida muddatidan oldin ko‘rsatish xavfini kamaytiradi. Buxgalteriya hisobi bo‘yicha darsliklarda aktivlar va xarajatlarni hisobga olishning umumiy uslubiy asoslari yoritilgan bo‘lib, qurilish tashkilotida ular obyektning yaratilish bosqichlari bilan bog‘lanishi zarur [7; 8].

Analitik hisob va xarajatlarni qurilish obyektlariga bog‘lash. Qurilish tashkilotida asosiy vositalarning umumiy qiymati to‘g‘risidagi ma’lumot boshqaruv uchun yetarli bo‘lmaydi. Har bir inventar obyekti bo‘yicha uning joylashuvi, mas’ul shaxsi, foydalanayotgan loyiha, texnik holati va xizmat ko‘rsatish tarixi haqidagi

axborot ham talab etiladi. Bitta mashinaning turli obyektlarda ishlatilishi uning hisobdagi identifikatsiyasini o‘zgartirmasligi kerak. Shu sababli ichki ko‘chirish hujjatlari va foydalanish qaydlari yagona inventar raqam bilan bog‘lanadigan tizimni shakllantirish maqsadga muvofiq.

Xarajatlarni loyihalarga taqsimlashda asosiy masala ularning yuzaga kelish sababi bilan tegishli qurilish ishlari o‘rtasidagi aloqani aniqlashdir. Muayyan obyekt uchun bevosita yuzaga kelgan xarajat shu obyektga bog‘lanishi mumkin. Bir nechta obyektga xizmat qilgan texnika xarajatlari esa hujjatlar bilan tasdiqlangan, iqtisodiy jihatdan asoslangan taqsimlash mezoniga muhtoj. Texnikaning ishlash vaqti yoki bajarilgan ishlarning xususiyati bunday mezonni belgilashda ko‘rib chiqilishi mumkin. Tanlangan mezon xarajatlar paydo bo‘lishini imkon qadar to‘g‘ri aks ettirishi va izchil qo‘llanilishi kerak.

Shuningdek, texnika ishlamagan davrlarning sababi ham alohida qayd etilishi lozim. Ta’mirlash, ish fronti tayyor emasligi, loyiha kechikishi yoki tashkiliy uzilishlar bir xil boshqaruv mazmuniga ega emas. Mazkur holatlarni ajratib ko‘rsatish texnikaning bekor turishiga sabab bo‘lgan omillarni aniqlashga yordam beradi. Qurilish-pudrat tashkilotlarida hisobni takomillashtirish masalalariga bag‘ishlangan tadqiqotlar tarmoq xususiyatlariga mos hisob axborotini shakllantirishning ahamiyatini ko‘rsatadi [9]. Mazkur maqolada ushbu yondashuv texnika, loyiha va mas’ul bo‘linma kesimlarini o‘zaro bog‘lash orqali rivojlantirilmoqda.

Amortizatsiya siyosatining iqtisodiy mazmuni. Amortizatsiyaning nazariy mohiyati asosiy vositaning amortizatsiyalanadigan qiymatini foydali xizmat muddati davomida tizimli ravishda taqsimlashdan iborat [2]. Qurilish tashkiloti uchun bu jarayon texnikadan iqtisodiy naf olish xususiyati bilan bog‘liq holda ko‘rib chiqilishi lozim. Chunki bir turdagi mashinalarning yuklanishi, ishlash muhiti, xizmat ko‘rsatish sifati va kutilayotgan foydalanish davri farqlanishi mumkin. Shu sababli amortizatsiya

siyosatida texnik hujjatlar va foydalanish sharoitlarini hisobga olish nazariy jihatdan asosli yondashuvdir.

Amortizatsiya usulini tanlashda uning aktivdan foydalanish mazmuniga muvofiqligi muhim. Tashkilot hisob siyosatida usulni tanlash asoslarini, foydalanilgan ma'lumotlarni va tegishli hisob baholarini qayta ko'rib chiqish shartlarini belgilashi maqsadga muvofiq. Vaqtincha ishlamaslik va rasmiy konservatsiya holatini ham farqlash kerak: oddiy bekor turish amortizatsiyani avtomatik to'xtatish uchun umumiy asos bo'la olmaydi. lex.uz Bu farq faoliyatdagi vaqtinchalik uzilishlarni aktivning hisobdagi holati bilan adashtirmaslikka xizmat qiladi.

Amortizatsiya ajratmalarining hisobda tan olinishi texnikani yangilash uchun pul mablag'i avtomatik ravishda jamg'arilganini anglatmaydi. Texnikani almashtirish bo'yicha moliyalashtirish qarorlari pul oqimlari, investitsiya ehtiyoji va tashkilot imkoniyatlari bilan alohida bog'lanadi. Shuningdek, hisobdagi qoldiq qiymat texnikaning bozor qiymati yoki jismoniy holatining to'liq ifodasi emas. Shu bois boshqaruv axborotida amortizatsiya ma'lumotlarini texnik ko'rik natijalari va foydalanish tarixi bilan birgalikda ko'rsatish taklif qilinadi.

Ta'mirlash, modernizatsiya va ijara munosabatlari. Qurilish texnikasiga sarflangan keyingi xarajatlarni hisobga olishda ta'mirlash bilan modernizatsiya o'rtasidagi farq muhimdir. Ta'mirlash aktivning ishlash imkoniyatini saqlash yoki tiklashga xizmat qilishi mumkin, modernizatsiya esa uning quvvati, foydalanish sifati yoki boshqa iqtisodiy imkoniyatlarini yaxshilash bilan bog'liq. Xarajatning katta miqdorda bo'lishi yoki hujjatda "kapital ta'mirlash" deb atalishi uning avtomatik ravishda aktiv qiymatiga qo'shilishini anglatmaydi. Milliy standart keyingi xarajatlarni baholashda kelgusidagi iqtisodiy naf va foydalanish ko'rsatkichlarining yaxshilanishiga e'tibor qaratadi [2].

Mazkur farqni ishonchli asoslash uchun buxgalteriya va texnik xizmatning hamkorligi zarur. Texnik xulosada bajarilgan ishning mazmuni, almashtirilgan qismlar

va kutilayotgan natija ko‘rsatilishi, buxgalteriya esa ushbu ma’lumotni tegishli hisob mezonlari bilan solishtirishi lozim. Xarajatlar tasnifini oldindan belgilangan tartibda ko‘rib chiqish bir xil ishlarning turli loyihalarda turlicha hisobga olinishini kamaytirishi mumkin. Bu yerda texnik mutaxassis aktiv imkoniyatidagi o‘zgarishni asoslaydi, buxgalter esa uning hisobdagi oqibatini aniqlaydi.

Ijara munosabatlari asosiy vositalar hisobiga qo‘shimcha jihatlar olib kiradi. Tashkilotning o‘z texnikasi, ijaraga olingan texnika va tashqi tashkilot ko‘rsatadigan mexanizatsiya xizmatlari alohida iqtisodiy mazmunga ega. Ularni farqlashda shartnoma shartlari, foydalanishga doir huquqlar va tomonlarning majburiyatlari o‘rganiladi. G.A. Djumayevaning tadqiqotida ijaraga olingan foydalanish huquqi ko‘rinishidagi aktivlarni xalqaro standartlar asosida tan olish masalalari yoritilgan [10]. Qurilish tashkiloti uchun bundan kelib chiqadigan uslubiy xulosa shuki, ijara operatsiyalariga qo‘llaniladigan hisob yondashuvi tashkilot foydalanayotgan hisobot standartlariga muvofiq belgilanishi kerak.

Hujjatlashtirish, inventarizatsiya va ichki nazorat. Asosiy vositalar hisobining ishonchliligi ularning harakatini tasdiqlovchi hujjatlar bilan ta’minlanadi. Qurilish tashkilotida hujjatlar aylanishi aktivni qabul qilish, foydalanishga topshirish, maydonlar o‘rtasida ko‘chirish, ta’mirlash va hisobdan chiqarish jarayonlarini qamrab olishi lozim. Har bir jarayon bo‘yicha kim hujjat tayyorlashi, kim texnik ma’lumotni tasdiqlashi va buxgalteriyaga qachon topshirilishi aniq belgilanadi. Hujjatning kechikishi aktivning joylashuvi hamda loyiha xarajatlari haqida noto‘liq axborot paydo bo‘lishiga sabab bo‘lishi mumkin.

Inventarizatsiya hisobdagi aktivlar bilan ularning haqiqiy mavjudligini solishtirishga xizmat qiladi. Qurilish maydonlari tarqoq joylashganda tekshiruvning tashkiliy jihatlari alohida ahamiyat kasb etadi. Texnikaning vaqtincha boshqa maydonda ishlayotgani, ta’mirlash korxonasida turgani yoki boshqa tashkilotga berilgani tasdiqlovchi ma’lumotlar bilan asoslanishi kerak. Tashkilotga tegishli

aktivlar bilan uning tasarrufida bo‘lgan boshqa shaxslar mulkini ajratib ko‘rsatish ham tekshiruvning aniqligini oshiradi.

Ichki nazoratning nazariy vazifasi aktivlarning saqlanishi, operatsiyalar asoslanganligi va hisob axborotining ishonchliligini ta’minlash bilan bog‘liq [1]. Qurilish tashkilotida bunga vakolatlarni ajratish orqali erishish mumkin: texnikadan foydalanuvchi shaxs, uning harakatini tasdiqlovchi xodim va hisobga yozuv kirituvchi mutaxassisning vazifalari aniqlashtiriladi. Hisobdan chiqarish jarayonida esa aktivning texnik holati, chiqib ketish sababi va qarorni tasdiqlovchi hujjatlar tekshiriladi. Bunday tartib xatoni aniqlash bilan birga, uning yuzaga kelish ehtimolini kamaytirishga ham yo‘naltiriladi.

Raqamli hisob, hisob siyosati va axborotning ochiqligi. Raqamli axborot tizimlarini joriy etish asosiy vositalar haqidagi ma’lumotlarni bir manbada bog‘lash imkonini beradi. Elektron inventar kartochkasida aktivning identifikatsiyasi, foydalanish joyi, mas’ul shaxs, loyiha, ta’mirlash tarixi va hisobdagi holati aks ettirilishi mumkin. QR-kod yoki boshqa identifikatsiya vositalari jismoniy obyektni tegishli elektron yozuv bilan bog‘lashni yengillashtiradi. Ushbu vositalar hisobning aniqligiga xizmat qilishi uchun qayd etiladigan ma’lumotlar tarkibi va ularni yangilash tartibi oldindan belgilanishi zarur.

Raqamlashtirishning nazariy ustunligi buxgalteriya va texnik xizmat o‘rtasidagi axborot uzilishlarini qisqartirish imkoniyatidadir. Masalan, texnika boshqa maydonga o‘tkazilganda uning joylashuvi hamda foydalanayotgan loyiha haqidagi ma’lumot yagona tizimda yangilanadi. Biroq dasturga noto‘g‘ri ma’lumot kiritilishi hisob natijalariga ham ta’sir qiladi. Shu sababli ma’lumot kiritish vakolatlari, o‘zgarishlar tarixi, tekshirish tartibi va zaxira nusxalarini saqlash raqamli hisobning zarur tashkiliy shartlari sifatida qaraladi.

Hisob siyosati ushbu jarayonlarni bir-biriga bog‘lovchi uslubiy hujjat bo‘lishi lozim. Unda asosiy vositalarni tan olish mezonlari, analitik hisob kesimlari, keyingi

xarajatlarni tasniflash, amortizatsiya yondashuvi, xarajatlarni loyihalarga taqsimlash va hujjatlar aylanishi tartibi o‘zaro muvofiqlashtiriladi. Moliyaviy hisobotda esa qo‘llaniladigan standart talablariga muvofiq asosiy vositalarga oid muhim axborot yoritiladi. Ichki boshqaruv hisobotlari texnikaning foydalanishga tayyorligi, ta’mirlash ehtiyoji va loyiha bo‘yicha bandligi to‘g‘risidagi ma’lumotlar bilan boyitilishi mumkin.

Yuqoridagi nazariy tahlil asosida qurilish faoliyatining xususiyatlari bilan hisobni takomillashtirish yo‘nalishlari o‘rtasidagi bog‘liqlik quyidagi jadvalda umumlashtirildi. Jadval muallifning nazariy umumlashtirishi bo‘lib, statistik natijalarni ifodalamaydi.

Qurilish faoliyatining xususiyati	**Hisobga ta’siri**	**Takomillashtirish yo‘nalishi**
Texnikaning maydonlar o‘rtasida ko‘chishi	Joylashuv va mas’ul shaxs haqidagi axborot o‘zgaradi	Yagona inventar raqam va elektron ko‘chirish qaydlarini bog‘lash
Bir texnikaning bir nechta loyihada ishlatilishi	Foydalanish xarajatlarini taqsimlash zarurati yuzaga keladi	Loyiha bo‘yicha foydalanish qaydlari va asoslangan taqsimlash mezonini belgilash
Yuklanish va foydalanish sharoitlarining farqlanishi	Texnik holat va kutilayotgan xizmat muddatiga ta’sir qiladi	Texnik ma’lumotlarni hisob baholari bilan birgalikda ko‘rib chiqish
Ta’mirlash va modernizatsiya ishlarining mavjudligi	Xarajat va aktiv qiymatini to‘g‘ri ajratish talab etiladi	Texnik xulosa hamda hisob mezonlari asosida tasniflash
O‘z texnikasi va ijaradagi texnikadan foydalanish	Huquqlar, majburiyatlar va hisob yondashuvlari farqlanadi	Shartnoma shartlari va hisobot standartlariga mos alohida hisob yuritish
Qurilish maydonlarining tarqoq joylashuvi	Hujjatlashtirish va mavjudlikni tekshirish murakkablashadi	Axborot almashinuvi, inventarizatsiya va ichki nazoratni muvofiqlashtirish

Asosiy vositalar hisobini takomillashtirishning nazariy natijasi aktivning qiymati, foydalanish jarayoni va texnik holati haqidagi axborotni o‘zaro bog‘lashda namoyon bo‘ladi. Taklif etilayotgan yondashuvning samaradorligi keyingi amaliy tadqiqotlarda aniq tashkilot ma’lumotlari asosida baholanishi mumkin. Bunda hujjatlarning o‘z vaqtida rasmiylashtirilishi, hisob yozuvlarining loyiha ma’lumotlari bilan muvofiqligi

va tekshiruvlarda aniqlanadigan nomuvofiqliklar sifat mezonlari sifatida o‘rganilishi maqsadga muvofiq.

Xulosa

Qurilish tashkilotlarida asosiy vositalar hisobining o‘ziga xosligi texnikaning ko‘chuvchanligi, loyihalar bo‘yicha foydalanilishi va ekspluatatsiya sharoitlarining farqlanishi bilan belgilanadi. Hisobni takomillashtirish aktivlarni to‘g‘ri tan olish, xarajatlarni asosli tasniflash va analitik axborotni texnik ma’lumotlar bilan bog‘lashni talab qiladi. Aniqlashtirilgan hisob siyosati, izchil ichki nazorat va raqamli axborot almashinuvi moliyaviy hamda boshqaruv axborotining ishonchliligini oshirishga xizmat qilishi mumkin.

Tavsiyalar

Hisob siyosatini qurilish faoliyatiga moslashtirish. Asosiy vositalarni tan olish, ta’mirlash va modernizatsiya xarajatlarini ajratish, amortizatsiya hamda loyiha xarajatlarini taqsimlash mezonlarini aniq belgilash tavsiya etiladi.

Analitik hisob va raqamli axborot almashinuvini rivojlantirish. Har bir aktiv bo‘yicha inventar raqami, joylashuv, mas’ul shaxs, foydalanayotgan loyiha va texnik holatni yagona elektron tizimda bog‘lash maqsadga muvofiq.

Ichki nazoratni texnik xizmat bilan uyg‘unlashtirish. Aktivlarni qabul qilish, ko‘chirish, ta’mirlash va hisobdan chiqarishda hujjatlarni tekshirish, vakolatlarni ajratish hamda inventarizatsiya ma’lumotlarini hisob bilan muvofiqlashtirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining “Buxgalteriya hisobi to‘g‘risida”gi Qonuni (yangi tahrir). 2016-yil 13-aprel, O‘RQ-404-son. Amaldagi tahrir.lex.uz
2. O‘zbekiston Respublikasi buxgalteriya hisobining milliy standarti (5-sonli BHMS) “Asosiy vositalar”. Davlat ro‘yxati raqami 3546, 2024-yil 9-avgust. Amaldagi tahrir.lex.uz

3. Urazov K.B. Qurilish tashkilotlarida buxgalteriya hisobining xususiyatlari: ma’ruza matnlari. II qism. — Samarqand: SamISI, 2007. — 128 b.api.ziyonet.uz
4. Urazov K.B., Vaxidov S.V. Boshqa tarmoqlarda buxgalteriya hisobining xususiyatlari: darslik. — Toshkent: Adib, 2011. — 496 b.library.tdau.uz
5. Xolbekov R.O. Buxgalteriya hisobi nazariyasi: darslik. — Toshkent: Cho‘lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2011. — 200 b.namdu.uz
6. Isroilov B.I., Xolbekov R.O. Buxgalteriya hisobi nazariyasi: darslik. — Toshkent: Tafakkur, 2020. — 240 b.library.tdau.uz
7. Karimov A.A., Kurbanbayev J.E., Jumanazarov S.A. Buxgalteriya hisobi: darslik. — Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2019. — 624 b.library-samdukf.uz
8. Abduvaxidov F.T., Qo‘ziyev I.N., Dadabayev Sh.X. Buxgalteriya hisobi: darslik. — Toshkent: TDIU, 2019. — 403 b.renessans-edu.uz
9. Tulovov E.T. Qurilish-pudrat tashkilotlarida buxgalteriya hisobini tashkil etish xususiyatlari // Scientific Journal of Actuarial Finance and Accounting. — 2024. — 4-jild, 4-son. — B. 404–407.finance.tsue.uz
10. Djumayeva G.A. Ijaraga olingan foydalanish huquqi ko‘rinishidagi aktivlar hisobini takomillashtirish // Scientific Journal of Actuarial Finance and Accounting. — 2024. — 4-jild, maxsus son. — B. 197–205.finance.tsue.uz